

МІСЦЕ ТА РОЛЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СИСТЕМІ ПРОБІРНОГО НАГЛЯДУ УКРАЇНИ

Г. С. Іванишина, здобувач, Національна академія управління

У статті досліджено особливості діяльності казенних підприємств у системі пробірного нагляду України. З'ясовано загальні ознаки казенних підприємств та описано специфіку зарахування підприємств пробірному контролю до даного виду господарюючих суб'єктів. Визначено об'єкти, принципи та напрями їхньої діяльності. Обґрунтовано недоліки діяльності казенних підприємств пробірному контролю в Україні та сформовано рекомендації з метою підвищення ефективності їх подальшої роботи.

Ключові слова: система пробірного нагляду, суб'єкти господарювання, казенне підприємство, національний ринок ювелірних виробів, дорогоцінні метали і каміння.

Постановка проблеми. Пробірний контроль належить до важливих напрямів державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання, зберігання дорогоцінних металів і каміння, а також напівдорогоцінного каміння. Практична його реалізація здійснюється через відповідне інституційне забезпечення, яке формують профільні державні структури, науково-дослідні установи, а також суб'єкти бізнесу, на які державою покладено конкретні функції. Вивчення особливостей діяльності казенних підприємств пробірному контролю залишається актуальним з огляду на чергові реформи в системі його інституційного забезпечення та необхідності контролю монополістичних процесів на ринку ювелірних виробів.

Метою статті є дослідження особливостей діяльності казенних підприємств пробірному контролю в Україні з виявленням їхніх недоліків та формулюванням відповідних рекомендацій для покращення їхньої роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати дослідження отримано з використанням напрацьованих українських учених за напрямом вивчення діяльності казенних підприємств, у тому числі у сфері пробірному контролю, серед яких Т. Артюх [1], С. Коваленко [2], Н. Луців [3], Л. Машковська Л. [4], М. Назимок [5], К. Семенюк [6], Л. Чиж [7] та ін. Використано також положення нормативно-правової бази України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державний пробірний контроль за змістом є системою організаційно-технічних

і правових заходів, спрямованих на здійснення державного контролю за видобуванням, виробництвом, використанням, обігом, обліком і зберіганням дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та виробів із них, виконанням операцій із зазначеними цінностями, а також на забезпечення залучення до вторинної переробки відходів і брухту, що містять дорогоцінні метали і дорогоцінне каміння [8]. З цього визначення випливає, що державний пробірний контроль охоплює різні напрями, які вимагають залучення недержавних структур із метою делегування їм частини повноважень. Одним із видів таких структур є казенні підприємства пробірному контролю. Щоб зрозуміти особливості їхньої діяльності в Україні насамперед визначимо загальний зміст даного поняття.

Казенне підприємство має всі ознаки юридичної особи й загальні чинники підприємств, але є певним видом державного підприємства, оскільки має специфічні риси та особливості щодо утворення (за рішенням Кабінету Міністрів України) і діяльності [4, с. 61]. Згідно з Господарським кодексом України (ст. 73) казенне підприємство входить до групи державних унітарних підприємств, які не можуть бути приватизовані та, що важливо, визнані банкрутами (ст. 209). Основою їхньої діяльності є державні контракти і договори. Базові правові положення щодо неї визначено у статтях 76–77 Господарського кодексу України. Кодекс регламентує, що казенні підприємства створюються в галузях економіки, в яких: законом дозволено здійснення господарської діяльності лише державним підприємствам; ос-

новним (понад 50 %) споживачем продукції (робіт, послуг) виступає держава; за умовами господарювання неможлива вільна конкуренція товаровиробників чи споживачів; переважним більш як 50 %) є виробництво суспільно необхідної продукції (робіт, послуг), яке за умовами й характером потреб, що ним задовольняються, здебільшого не може бути рентабельним [9].

Фактично всім критеріям (меншою мірою останньому) відповідає специфіка діяльності казенних підприємств пробірного контролю. У сучасному вигляді їх було утворено у 2000 р., разом із Державною пробірною службою України, після ліквідації регіональних державних інспекцій пробірного контролю. У результаті було засно-

вано Центральне, Східне, Західне і Південне казенні підприємства пробірного контролю, а згодом Кримське казенне підприємств пробірного контролю (Сімферополь), відділення пробірного контролю Донецького казенного підприємства пробірного контролю у Краматорську та Луганську, відділення пробірного контролю Дніпропетровського казенного підприємства пробірного контролю в Запоріжжі, відділення пробірного контролю Західного казенного підприємства пробірного контролю у Хмельницькому, відділення пробірного контролю Центрального казенного підприємства пробірного контролю у Черкасах та Вінниці. Важливою подією стало створення Державної пробірної служби України (див. рис.1).

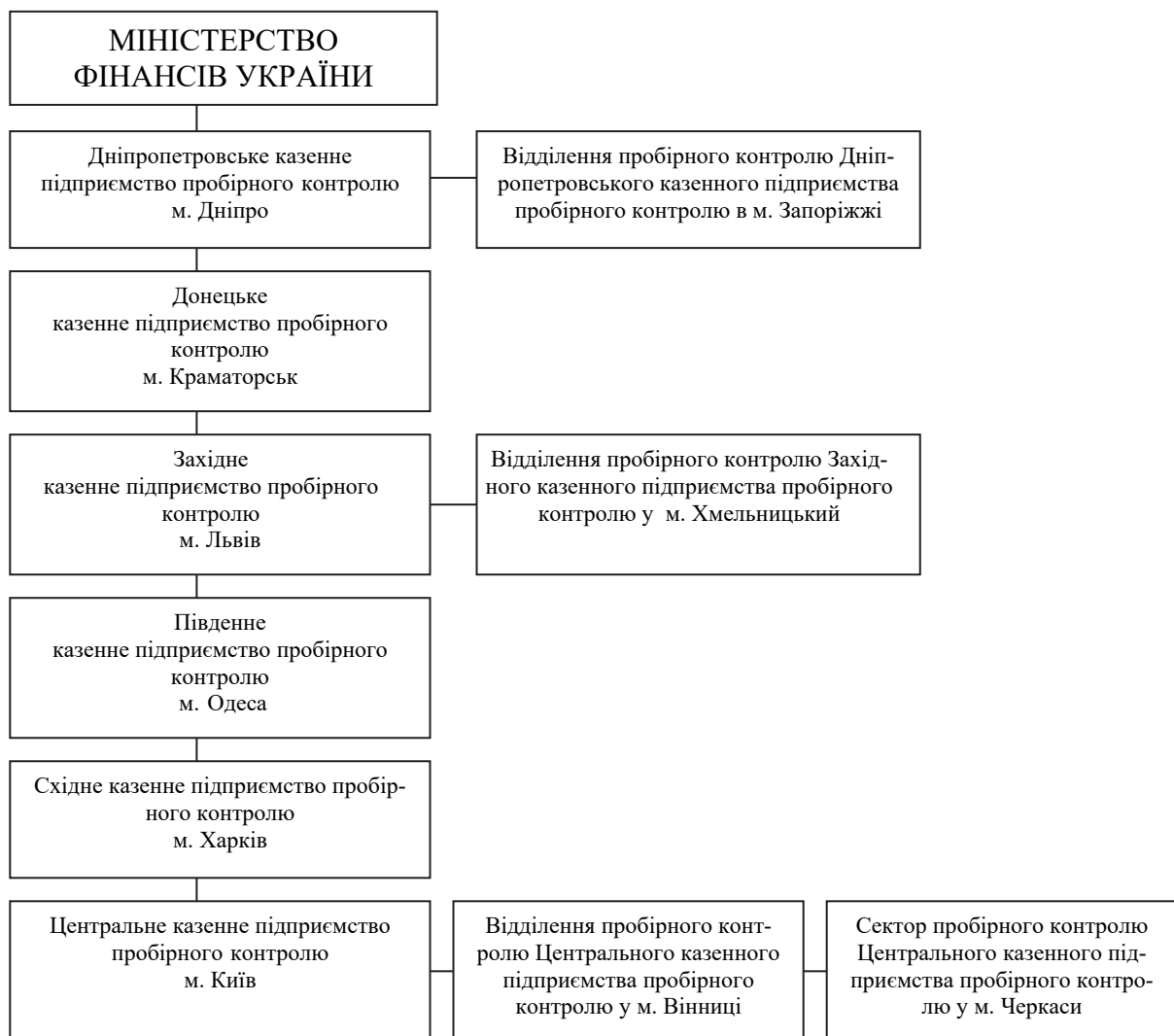

Рис. 1. Система казенних підприємств пробірного контролю в Україні*

* під час бойових дій на Сході України та окупації Криму Донецьке казенне підприємство пробірного контролю перенесено у м. Краматорськ, а Луганське відділення та Кримське казенне підприємство тимчасово призупинили діяльність.

Регіональні казенні підприємства пробірного контролю мають право з дозволу Міністерства фінансів України самостійно утворювати й ліквідувати відділення та інші відокремлені підрозділи, які, варто зауважити, не мають статусу юридичної особи. З рисунку бачимо, що в структурі деяких регіональних казенних підприємств функціонують відділення – з огляду на підвищене навантаження з виконання покладених на ці структури зобов'язань, у тому числі через високу густоту населення окремих територій.

Щоб зрозуміти функціональне значення казенних підприємств пробірного контролю в Україні, слід розглянути напрями їхньої діяльності. Вони затверджуються у статутних документах конкретно для кожного регіонального підприємства. Також у

цих документах формулюється основна мета діяльності – ефективне використання в процесі господарювання матеріальних, фінансових і трудових ресурсів з метою виконання виробничих завдань у сфері державного пробірного контролю, досягнення економічних, соціальних, інших результатів та отримання прибутку. Це підтверджує комерційну спрямованість діяльності казенних підприємств та поширює їхню функціональність з економічної на соціальну сферу.

Згідно зі статутними положеннями казенні підприємства пробірного контролю зобов'язані формувати й публікувати звіт про результати діяльності за рік. Орієнтуючись на один із таких звітних документів Південного казенного підприємства пробірного контролю, можна визначити напрями їхньої діяльності (таблиця 1).

Таблиця 1

Зміст діяльності казенних підприємств пробірного контролю в Україні

№ з/п	Параметр	Характеристика
1	Об'єкт	Дорогоцінні метали, вироби з них (ювелірні, побутові) та матеріали, що містять дорогоцінні метали; дорогоцінне каміння, вироби з них (ювелірні, побутові) та матеріали, що містять дорогоцінне каміння
2	Принципи	Законність (у тому числі державні стандарти), підзвітність (Міністерству фінансів України), звітність і публічність (щорічне опублікування звітів, офіційні веб-сторінки), прибутковість
3	Напрями діяльності	Перевірка якості для встановлення відповідності державним стандартам; проведення випробувань, контрольних (арбітражних) аналізів матеріалів, проведення технічної експертизи; клеймування ювелірних та побутових виробів, виготовлених суб'єктами господарювання в Україні; клеймування ювелірних та побутових виробів, які ввозяться на територію України юридичними і фізичними особами з метою їх реалізації (крім ввезених для власних потреб); клеймування ювелірних та побутових виробів за заявками юридичних і фізичних осіб; оцінка та експертиза вставок з дорогоцінного каміння; виготовлення і реалізація стандартних пробірних реактивів, впровадження нових експертних технологій для проведення випробувань, аналізів та клеймування; інша діяльність, спрямована на забезпечення виконання завдань, покладених на підприємство

Складено за: [10].

У своїй діяльності казенні підприємства пробірного контролю, як і інші суб'єкти бізнесу, мають самостійний баланс, розрахунковий рахунок і т. ін. Окрім вказа-

них напрямів роботи особливістю діяльності такого типу підприємств є зобов'язання схоронності цінностей, які проходять експертизу, клеймування тощо, під цілодобово-

вою охороною.

В Україні належна організація діяльності таких підприємств ускладнена постійними реформами в державно-управлінському апараті. З 2008 р. казенні підприємства було виведено з прямої підпорядкованості Державної пробірної служби України, що діяла на той час, та стали підконтрольними Міністерству фінансів України. Через поточні організаційні реформи з покладенням функцій пробірної контролю в Україні на Державну службу з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, Міністерство фінансів України та Державну фіскальну службу України, підзвітність казенних підприємств пробірної контролю залишається невизначеною. Як стверджують фахівці, між Міністерством фінансів України і Державною фіскальною службою України відбуваються дискусії щодо бюджетів казенних підприємств, які здійснюють державний пробірний контроль за якістю виробів із дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та провадять їх клеймування державним пробірним клеймом на госпрозрахункових засадах. Водночас громадськість не має можливостей впливати на формування тарифів на послуги з клеймування [11]. Окрім того, експерти апелюють щодо «доцільності» підпорядкованості казенних підприємств Міністерству фінансів України: функція управління державними установами (казенними підприємствами) пробірної контролю не може поєднуватися в одному органі з функцією державного ринкового нагляду, проведення контрольних та арбітражних аналізів дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та виробів з них – це суперечить принципу неприпустимості поєднання в одному органі повноважень органу ринкового нагляду та органу з оцінки відповідності, встановленому законодавством (Закон України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» від 02.12.2010 № 2735-VI) [11].

Сфера пробірної контролю має різно-суб'єктний інтерес і їй, як і більшості вітчизняних сфер, на жаль, притаманна практика зловживань із порушенням норм чинного законодавства та прихованою монополізацією ринку. У нашому випадку – це ринок ювелірних виробів, дорогоцінних і на-

півдорогоцінних металів. Одним з яскравих свідчень прихованих інтересів у цій сфері, що ускладнює прозору діяльність казенних підприємств пробірної контролю в Україні, є отримання ще у 2005 р. нашою державою від Міністерства закордонних справ Королівства Швеція офіційного запрошення на приєднання до Віденської Конвенції з контролю та клеймування виробів з дорогоцінних металів 1972 р. Державна пробірна служба України як попередньо діючий центральний орган виконавчої влади, який реалізовував державну політику у сфері державного пробірної контролю, протягом понад 10 років не вжила належних заходів щодо приєднання до зазначеної Конвенції, що значно гальмує реалізацію експортного потенціалу вітчизняних виготовлювачів ювелірних виробів [11].

Висновки. Загалом тематика досліджень діяльності суб'єктів господарювання загалом та казенних підприємств зокрема, в системі пробірної нагляду України безумовно заслуговує на більшу увагу українських науковців і фахівців. Проблема криється в оцінюванні ефективності діяльності таких структур із використанням статистичної бази та відкритості їхніх звітних результатів. Також актуальними є рекомендації науковців щодо підзвітності зазначених підприємств вищим органам державної влади. Затребуваними є обґрунтування удосконалення діяльності казенних підприємств з огляду на поступове подолання прихованої монополізації ринку ювелірних виробів в Україні. Тому відкритим залишається питання перспектив подальшого розвитку системи пробірної нагляду України, у тому числі з урахуванням міжнародної практики.

Література.

1. Артюх Т. М. Проблеми безпеки та надійності ювелірних виробів / Т. М. Артюх, І. В. Григоренко // Науковий вісник. – 2008. – Вип. 18.7. – С. 153–157. Про державний пробірний нагляд : декрет Кабінету міністрів України від 17.05.1993 року № 53-93. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/53-93>.
2. Коваленко С. О. Розвиток операцій з дорогоцінними металами та їх роль у стабілізації економіки / С. О. Коваленко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 31. – С. 102–104.
3. Луців Н. В. Проблеми та основні тенденції розвитку вітчизняного ринку ювелірних виробів / Н. В. Луців // Товарознавство та інновації. – 2012. – Вип. 4. – С. 79–89.

4. . Машковська Л. Казенне підприємство: поняття, ознаки й правова природа. / Л. Машковська // Юридична Україна. – 2014. – № 2. – С. 57–63.
5. Назимок М. М. Золотарство в Україні / М. М. Назимок. – К. : Видавнича компанія «Воля», 2003. – 256 с.
6. Семенюк К. М. Механізми державного регулювання розвитку ювелірної галузі в Україні : дис. на здобуття наук.ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / Катерина Миколаївна Семенюк. – Харків, 2015. – 214 с.
7. Чиж Л. Зарубіжний досвід регулювання ринку банківських металів і рекомендації Україні / Л. Чиж // Вісник Львів. ун-ту. Серія екон. – 2009, Вип. 41. – С. 124–130.
8. Про державний пробірний нагляд : декрет Кабінету міністрів України від 17.05.1993 року № 53-93. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/53-93>.
9. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page4>.
10. Інформація про результати діяльності Дніпропетровського казенного підприємства пробірного контролю за 2015 рік. URL: [www.minfin.gov.ua/.../ Інформація%20про%20рез.діяльн.Дніпропетровського%20...](http://www.minfin.gov.ua/.../Інформація%20про%20рез.діяльн.Дніпропетровського%20...)
11. У Державній пробірній службі відбувся «круглий стіл» з питань реформи системи пробірного контролю (26.08.2014) // Інформаційний портал Союзу Ювелірів України. URL: <http://juvelir.org.ua/index.php?news=609&lang=ru>.

МЕСТО И РОЛЬ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ПРОБИРНОГО НАДЗОРА УКРАИНЫ

Г. С. Иванышина, соискатель, Национальная академия управления

В статье исследованы особенности деятельности казенных предприятий в системе пробирного надзора Украины. Выявлены общие признаки казенных предприятий и описаны критерии отнесения предприятий пробирного контроля к данному виду хозяйствующих субъектов. Определены объекты, принципы и направления их деятельности. Обоснованы недостатки деятельности казенных предприятий пробирного контроля в Украине и сформулированы рекомендации с целью повышения эффективности их дальнейшей работы.

Ключевые слова: система пробирного надзора, субъекты хозяйствования, казенное предприятие, национальный рынок ювелирных изделий, драгоценные металлы и камни.

PLACE AND ROLE OF BUSINESS ENTITIES IN ASSAY SUPERVISION IN UKRAINE

G. S. Ivanyshyna, Applicant, National Management Academy

Specific features of the activities of state-owned enterprises in the system of assay supervision of Ukraine are studied. Common features of state-owned enterprises are pointed out, and criteria of attributing enterprises of assay supervision to this type of activity of business entities are described. The objects, principles and directions of their activities are determined. Drawbacks of state-owned enterprise activities are justified, and recommendations to improve the efficiency of their further operations are formulated.

Keywords: system of assay supervision, business entities, state-owned enterprise, marking, accountability, national jewellery market, precious metals and gems.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Голубкою С. М.

Надійшла до редакції 18.09.17.